

τῆς σκοτίας. Ἄς μὴ προφασίζεταί λοιπὸν ὁ μὲν τὴν νέαν, ὁ δὲ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν αὐτοῦ, ἐπὶ σκοπῶν ἢ ἀπομακρύνῃ τὴν ὥραν καθ' ἣν πρέπει νὰ πράξῃ τὸ καθήκον.

Ὅσον ἐνωρίτερον συνειθίζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὸ καλὸν, τόσον αἱ ρίζαι αὐτοῦ εἰσχωροῦσι βαθύτερα, καὶ τὸ δένδρον γίνεται στερεώτερον ὅσον ταχύτερον ἀποκτῶμεν τὴν ἔξιν νὰ ὑποτάσσωμεν τὰ πάθη εἰς τὸν λογισμὸν (1), τόσον ὁ λογισμὸς ἐνισχύεται. Προσέξατε λοιπὸν διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, προσέξατε μήποτε εἶπητε « εἴμεθε ἀκόμη νέοι δὲν θέλομεν νὰ περιορισθῶμεν τόσον ἐγρηγόρα ». Μὴ παραδίδετε εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ τὰ ὠραιότερα ἔτη τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ, λέγετε, « ἡ νεότης δὲν εἶναι ἡ ἡλικία τοῦ λογισμοῦ. » — Δὲν ἀντιλέγω βεβαίως δὲν εἶναι ἡ ἡλικία τοῦ ψυχροῦ λογισμοῦ διὰ τοῦτο ὠνόμαζεν αὐτὴν καὶ ὁ Θεόφραστος « ἀστόχαστον, πολλὰς ἔχουσαν μεταβολάς, ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλα φερομένην » ἀλλ' εἶναι ἡ ἡλικία τῶν γενναίων ἀποφάσεων, τῶν εὐγενῶν πράξεων. — Ἡ νεότης, προσθέτετε, εἶναι ἡλικία τέρψεων καὶ ἡδονῶν. — Μάλιστα, συνομολογῶ ὅτι πρέπει καὶ νὰ εὐθυμῆτε καὶ νὰ τέρπεσθε ἄλλὰ τίνος εἶδους ἡδονάς καὶ τέρψεις νὰ ἐκλέγετε; ἐκαίνας ὅσας ἐγερίνει ἡ συνείδησις, ὅσας εὐχαριστοῦσι τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ὅσας καθιστᾶσιν ὑμᾶς τὸ καύχημα τῶν ὑμετέρων γονέων. Ἰδοὺ, φίλτατε νέε, ἡ ἀληθινὴ τέρψις καὶ ἡδονή. φαντάσθητι ὅταν εἰς τὸ τέλος τῆς ἑβδομάδος ἢ τοῦ μηνὸς φέρῃς εἰς τὴν μητέρα σου, ἣτις τόσον ἐμόχθησε διὰ σέ, ὅσα ἐκέρδησας ἐργαζόμενος ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ζήλου, φαντάσθητι λέγω τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς τὰ ὅποια θὰ βρέξῃσι τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῆς φαντάσθητι πόσον περιπαθῶς θὰ σ' ἐναγκαλισθῇ, ὅποια στοργῆς φιλήματα θὰ ἐπιθέσῃ εἰς τὸ πρόσωπόν σου! Ἰδοὺ, φίλε μου, ἀληθὴς ἡδονὴ καὶ πρὸς σέ καὶ πρὸς αὐτὴν ὑπάρχει ἄλλη γλυκυτέρα καὶ διχοκρεστέρα; Ὁ οὕτω πως διάγων ἔχει αἰώνιον τὴν νεότητα καὶ γηράσκων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

— Αἰσθάνομαι, ἀκούω λέγοντά τινα χειρώναντα μετὰ στεναγμοῦ, αἰσθάνομαι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων σου ἄλλὰ ἡ ἀγνοία, ἡ ἀδυναμία! κατηνάλωσα ὅλην μου τὴν νεότητα εἰς ἀδιάκοπον παραλυσίαν καὶ σήμερον, εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν, εἶναι δυνατὸν νὰ διορθωθῶ; Δὲν εἶναι πλέον καιρὸς. — Ἀλλ', ὦ ἄνθρωπε, σὺ ὅστις λέγεις ταῦτα ὅπως δικαιολογήσῃς τὴν ἐπιμονὴν σου εἰς τὸ κακὸν, δὲν αἰσχύνεσαι ἀπαγγέλλων τοιαύτην καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου; Δοκίμασον καὶ θέλεις ἰδεῖν ὅτι θὰ ἐπιτύχῃς. Καὶ ὀλίγα ἔτη καὶ ὀ-

λίγους μόνον μῆνας τοῦ βίου σου ἐὰν ἀφαιρήσῃς ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῆς παραλυσίας, δὲν θέλεις σὲ ἀνταμείψῃ διὰ ταῦτα ἡ ἀγαθὴ ὑπόληψις τοῦ κοινοῦ, τὸ σέβας τῶν νέων, ἡ εὐδοκία αὐτῆς σου τῆς συνειδήσεως; Ναί μὲν ἀργὰ θὰ δοκιμάσῃς τὴν θέλαν ταύτην ἡδονὴν, ἀλλὰ τέλος πάντων θὰ δοκιμάσῃς αὐτὴν πρὶν ἀποθάνῃς. Ἐὰν ἡ ἡμέρα σου, ὑπῆρξε τριτοκυμιάδης καὶ ζοφερά, τὸ ἑσπέρας σου τοῦλάχιστον θὰ ὑπάρξῃ καθαρὸν καὶ γαλήνιον. Ἄκουσον τὸν λογισμὸν, ὑπάκουσον εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Μὴ λέγῃς « Περιστὸν πλέον ». Διότι ἅπαξ ἔπραξες τὸ κακὸν, εἶναι λόγος νὰ ἐξακολουθῇς πράττειν αὐτὸ καὶ τοῦ λοιποῦ; — Ἀλλὰ, λέγεις, ἡ ἔξις εἶναι ἄλλη φύσις. — Ἐγὼ δὲ σὲ ἀποκρίνομαι ὅτι ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου νικᾷ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν. — Εἰμί, προσθέτεις, γέρον. — ἴσια ἴσια, διότι εἶσαι γέρον δὲν πρέπει ν' ἀφήσῃς νὰ παρέλθῃ ἐπὶ ματαίῳ οὔτε στιγμή διότι εἶσαι γέρον πρέπει ν' ἀποβάλλῃς διαγωγὴν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἡλικίαν σου. Αἱ λευκαὶ τρίχες πρέπει νὰ ἐκλύωσι τὸ σέβας καὶ οὐχὶ τὴν καταφρόνησιν.

(Ἐπιτεταὶ συνέχεια.)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Περὶ τοῦ κατωτέρου κλήρου καὶ περὶ ἐκπαιδεύσεως.

Ἐρὸς τὸν ἐπί τῆς Παιδείας Ὑπουργόν.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλάδ. 363.)

Τὰ γράμματα εἰσὶ βεβαίως ἀναγκαῖα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ὑπὲρ τὴν γνῶσιν τῶν γραμμάτων ὅσον νὰ ἔχη ἡ γυνὴ τὴν γνῶσιν τῶν ἑαυτῆς καθηκόντων ἢ γυνὴ διακρίνεται, ἢ γυνὴ βασιλεύει διὰ τῶν ἀρετῶν τῆς καρδίας.

Ἡ φύσις τῆς γυναικὸς ἐκ δύο μόνον, ὡς εἶπειν, στοιχείων συγκροτεῖται, ἀγάπης καὶ αἰσθήματος, ὅλος δ' αὐτῆς ὁ βίος ἐστὶν ἀφοσίωσις. Ἀλλ' ὅπως καλλιεργηθῶσι τὰ δύο στοιχεῖα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ μὴ ἐτραπῶσι τὸ μὲν εἰς ἀκολάστους ἐπιθυμίας, τὸ δὲ εἰς πυρετώδη φαντασίαν, ἀνάγκη πᾶσα ἡ ἀγωγή τῆς γυναικὸς ν' ἀρχίζῃ καὶ νὰ τελειῶνῃ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ καθήκοντος, οὗ ἡ ἀκριβὴς ἐκπλήρωσις οὐκ ἐνὶ ἄλλως γενέσθαι εἰμὴ διὰ τῆς πλήρους, διὰ τῆς εὐλικρινούς, διὰ τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἀφοσιώσεως διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι ἡ νέα κόρη δὲν πρέπει ποτὲ νὰ χωρίζηται τοῦ οἴκου, καὶ ἂν εἶχον ἐγὼ τὴν

(1) « Τὰ πάθη ἐκκρούουσι τὸν λογισμὸν, » εἶπεν ὁ φιλόσοφος Χρύσιππος.

δύναμιν ν' ἀποφασίζω τίσι κόραις ἐπιτρεπτόν νά εἰσάγονται ὡς οἰκότροφοι ἐν τῷ Ἀρσακείῳ, ἢ ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς Παρθεναγωγείοις, ἤθελον ἀπαγορεύσει τὴν εἰσοδὸν πάσαις ταῖς ἐχούσαις μητέρας, μόναίς δὲ ταῖς ὀρφαναῖς μητρὸς ἤθελον ἐπιτρέπει ν' ἀνατρέφονται ὑπ' ἄλλων γυναικῶν. Ἡ μήτηρ, οἷα ποτ' ἂν ᾖ, ἐκτὸς ἂν ἢ θηρίον, ἐμπνέεται ὑπὸ τοιούτου αἰσθήματος ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς τῆς, ὥστε σχεδὸν ἀδύνατον ἐκουσία νά διδάσκη αὐτὴν ἄλλο παρὰ τὸ καθήκον. Πρὸς δὲ, ἐν τῷ οἴκῳ βοηθοῦσα τὴν μητέρα, λεληθότως πως διδάσκεται ἢ κόρη τὴν οἰκονομίαν τοῦ οἴκου καὶ προγυμνάζεται εἰς τὴν ὑπομονὴν μεθ' ἧς πρέπει νά ὑπομένῃ τὴν ἀνατροφήν τῶν μελλόντων τέκνων τῆς· παρετήρησα δὲ, καὶ αἱ παρατηρήσεις μου μ' ἔφεραν εἰς τὸ ἀλάνθαστον συμπέρασμα, ὅτι αἱ χειρότεροι σύζυγοι καὶ μητέρες γίνονται ἐκεῖναι ὅσαι ἐν τοῖς Παρθεναγωγείοις ἐξεστράφησαν.

Ἡ ἐν οἴκῳ ἀνατροφή τῶν κορασιῶν ἔχει καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι δὲν μεταβάλλουσι τὴν κατὰ τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν τάξιν διαίταν, ἐνῶ πᾶν τὸναντίον συμβαίνει διὰ τῶν οἰκοτροφιῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ ὑποτροφιῶν ἐπὶ ἰσχυραῖς τισι προστασίαις εἰσάγονται ὡς ὑπότροφοι κόραι ἐκ τῶν πενεστέρων· αἱ τοιαῦται ἀφοῦ 4 ἢ 5 ἔτη διαιτηθῶσιν ὅπως οὖν ἀβρότερον ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ, καὶ συγχρωτισθῶσιν ἄλλαις νεάκισιν εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν ἐπὶ πληρωμῇ εἰσαγομέναις, ἐθίζονται ν' ἀμιλλῶνται πρὸς ταύτας καὶ ν' ἀξιῶσιν, οἷκαδ' ἐπανακάμπουσαι, καὶ νά τρέφονται, καὶ νά ἐνδύωνται ὡς αἱ πάλαι συμμαθήτριάι των ἀγύμναστοι δὲ μείνασαι τῶν οἰκιακῶν ἔργων ἀπαξιῶσαι νά σπιλώσωσι τὰς ἑαυτῶν χεῖρας περὶ ταῦτα τυρβάζουσαι, μάλιστα δὲ ἀφοῦ ἀβροτέρως διὰ τῆς μακρᾶς ἀχρηστίας κατέστησαν αὐτάς.

Ἐῶσαι λοιπὸν χαίρειν τὸν οἶκον τρέπονται αἱ πολλαί, φρικτὸν τὸ ἀκουτμα! ἀλλ' ἀπὸ φίλου Διευθυντοῦ τῆς Διοικητικῆς Ἀστυνομίας Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἤκουσα αὐτό, εἰς τὸν αἴτιμον τῶν ἐταιρῶν βίον. Εἴθε μὴ ἀλήθευεν ὁ λόγος! ἀλλ' ὑμεῖς, φίλε, δύνασθε νά ζητήσητε ἐπισήμους περὶ τούτου πληροφορίας. Παραλείπω δὲ τὴν μνεῖαν ὅσων ἤκουσα ὡς ἐν τισι παρθεναγωγείοις συμβαινόντων, ἄπερ, ἂν ἀληθεύωσι, κινδυνεύουσι νά μεταστήσωσι τὰ παρθεναγωγεία εἰς τὴν ἑτέραν τοῦ ὀνόματος σημασίαν (1).

Δέον λοιπὸν νά καταβληθῇ ἡ μεγίστη φροντίς περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ θήλεος γένους, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς ὅλης κοινωνίας. Σύζυγος καὶ μήτηρ εὐσεβῆς καὶ χρηστοθήης, οὐ μόνον τὰ τέκνα κατὰ τὸν ἑαυτῆς μορφώνει τύπον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός

εἰς τὴν περὶ Ἀρσακείου ἔμμε, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὴν συμβίωσιν εὐπόρων τε καὶ ἀπόρων κορασιῶν, συναينوμένων. Δὲν λέγομεν, ἀπαγε! ἔτι ὁ Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας εἶπε πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ Ἰπομνήματος, διότι αἱ παρεκτροπόμεναι δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ καταστήματος ἀνατροφόμενων, δι' ἧς καὶ μόνως ἔχει εὐθύνην ἡ διοίκησις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐξωθεν φοιτῶντων κορασιῶν, εἰς ἃ μόνον διδασκαλίαν χορηγεῖται· ἐπαναλαμβάνομεν ἕμμες ἐκεῖνο εἰς ὃ πολλάκις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκαλίσσαμεν εἰς μάτην τὴν προσοχὴν τῶν διεπόντων τὰ τοῦ καταστήματος τούτου, τὸ ἐξῆς· καθ' ἡμᾶς τὸ Σχολεῖον τῆς Φιλεκπ. Ἐταιρίας, ἐξεστράφη τοῦ σκοποῦ δι' ἂν ἰδρύθη. Οἱ πρῶτοι κανονισμοὶ οὐκ συντάξεν ὁ ἀείμνητος I. Κοκκῶνης συνεργασθέντων καὶ τινῶν ἄλλων, ἀποδεικνύουσιν ὅτι προέκειτο περὶ ἐκπαιδεύσεως κορασιῶν προωρισμένων εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, περὶ ἀπλοῦ διδασκαλείου παρθένων. Καὶ τότε εἶχεν ὑποβληθῆ ἡ πρότασις νά γίνωνται δεκτὰ καὶ κορασίαι ἀνήκοντα εἰς εὐπόρους οἰκογενείας, μὴ ἀποβλέποντα εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο· ἀλλ' ἡ πρότασις ἀπεκρούσθη διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ καθημερινὴ παρατριβὴ καὶ εἰς ταῦτα καὶ εἰς ἐκεῖνα ἤθελεν ἀποθῆ ἐπιζήμιος· εἰς ἐκεῖνα μὲν διότι ἤθελον ἀποκτήσει ὀρέξεις ἐμπρεπούσας εἰς νέας ἄλλης καταγωγῆς, ἄλλων τρόπων καὶ ἄλλης διαίτης, πρὸς ταῦτα δὲ διότι ἤθελον ἀπορροφήσει ἰδιότητος, ἰδιαζούσας εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ὄχλου, οὐτινος ἢ ἀγωγῆ πολλὰ ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὰ ἐλαττώματα. Μετὰ ταῦτα ἕμμε, ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῶν ἡ γυλοία ἰδέα, τὴν ὁποῖαν δημοσκοποῦντες περιθάλλουσι καὶ οἱ μὴ πρεσβεύοντες αὐτήν, ὅτι πᾶσα διάκρισις εἶναι ἀριστοκρατικὴ, ἠναίχθησαν αἱ πόλεις τοῦ σχολείου τῆς Ἐταιρίας καὶ εἰς ἀνωτέρων οἰκογενειῶν θυγάτρια. Ὁ μακαρίτης Γεννάδιος, εἰ καὶ δημοκράτης, ἠγωνίσθη πολλάκις νά πείσῃ τοὺς τάναντία φρονούντας λέγων, ὅτι ἐν χώρῃ ἧς ὁ ἀκραγωνιστὸς λίθος, τὸ κορυφώτατον θεμέλιον εἶναι ὁ δημοκρατικὸς φθόνος, ὅπου πάντες, εὐποροὶ τε καὶ ἀποροὶ, σοφοὶ τε καὶ ἄσοφοι, ἱκανοὶ τε καὶ ἀνίκανοι ζητοῦσι νά ὑψηθῶσι λησμονοῦντες τῆς χελώνης τὸν μῦθον, τοιαύτη τῆς συμβίωσις ἤθελε καταντήσει ὀλεθρία· ἀναμφισβήτητον δὲ ὅτι καὶ κατέστη σήμερον, ἐὰν ὅσα ὁ ἀστυνόμος εἶπε πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ Ἰπομνήματος ἔχωνται ἀληθείας. Εἰς τὴν παρεκτροπὴν δὲ ταύτην συντελεῖ καθ' ἡμᾶς οὐκ ὀλίγον ἢ πρὸς τὰς μελλούσας δημοτικὰς διδασκάλους παράδοσις ἀνωτέρων μαθημάτων· διότι ἡ ἀγωγή, ὅσα ἐντελεστέρα γίνεται τόσῳ μᾶλλον ἀνυψοῖ τὸ φρόνημα· ἡ ἀνύψωσις δὲ αὐτὴ εἰς τὸν φύσει μάταιον Ἕλληνα καθίσταται εἰς ἄκρον ἐπικίνδυνος. Αὐτὰ ταῦτα ἐγράψαμεν ἄλλοτε καὶ διὰ τὸ Ἀμαλίειον ὀρφανοτροφεῖον. Οἱ νέοι, ὅσοι παρασκευάζονται διὰ τὸ ἐπάγγελμα δημοτικοῦ διδασκάλου, δύο μόνον ἔτη διδάσκονται· αἱ δὲ ἐν τῷ Ἀρσακείῳ πάντε ὀλόκληρα! Δὲν φοβούμεθα δὲ νά ἀναιρέση τις ἡμᾶς βεβασιούντας ὅτι αἱ ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ μελλούσαι διδασκάλοι, ἀνευ ἐξαιρέσεως, δὲν ἔχουσι τὴν διδασκαλίαν σκοπὸν, ἀλλ' ἀποκαταστάσεως μέσον· καὶ τοῦτο διότι ἀνατρέφονται μετὰ κορασιῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, αἵτινα ἂν δὲν περιφρονῶσι, βεβαίως ἕμμε δὲν τιμῶσι παραπολύ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα.

(1) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Εἰ καὶ δὲν παραδεχόμεθα πάσας τὰς περὶ ἐκπαιδεύσεως γνώμας τοῦ σοφοῦ ἡμῶν συνεργάτου,

τὰ μάλιστα ἐπιδρᾷ μάτην δὲ, μάτην πάντως, ἐργάζεται ὁ νομίζων ὅτι θέλει ποτὲ ἀνηθῆναι διὰ πλάσθη καλοῦς κάγαθούς πολίτας πρὶν ἢ πολιτίδας χρηστάς καὶ κοσμίαις καὶ ἐναρέτους μορφώσῃ.

Ὡς βλέπετε, φίλε, ἀπὸ ρίζης ζητῶ τὴν διορθωσιν τοῦ κακοῦ· καὶ συμφωνῶ μὲν, ὅτι ἂν παραδεχθῆτε τὰς ἰδέας μου καὶ ἐπιληφθῆτε τῆς διορθώσεως τοῦ κλήρου καὶ τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς, οὐδ' ὑμεῖς ἴσως, οὐτ' ἐγὼ θέλομεν ἰδεῖ τοὺς καρπούς τῶν ἰδεῶν μας, διότι, κὰν ἀμέσως ἄρξῃται ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν, μία τοῦλάχιστον γενεὰ ἀνθρώπων πρέπει νὰ παρέλθῃ πρὶν ἢ κατάδηλος γένηται ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς κοινωνίας. Ὁμολογῶ πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ ἔργον δυσχερέστατον, νῦν μάλιστα ὅτε ἀπὸ τριακονταετίας καὶ ἐπέκεινα ἔβημεν πρὸς τὸ χεῖρον, ἢ ὅτι ἦτο πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, ὅτε τὰ ἦθη ἡμῶν ἦσαν ἀπλούστερα, τὸ γυναικεῖον φύλον ἀγνότερον καὶ ἡ διαφθορὰ σχεδὸν ἀγνωστος ἐν Ἑλλάδι, ὡς παρεισδύσασα διὰ τοῦ δυτικοῦ δῆθεν πολιτισμοῦ, οὐ τὰ κατ' ἐπιφάνειαν, ἀτε καὶ εὐκολώτερα, ἠσθάνθημεν μόνα, χωρὶς νὰ εἰσαγάγωμεν καὶ τὰ καλὰ αὐτοῦ, διότι ἡ ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς βορειοτέροις κλίμασιν ἀγωγὴ τοῦ γυναικεῖου φύλου ἐστὶ τὰ μάλιστα ἐπιμεμελημένη, καὶ πράγματι τοιαύτη, οἷαν εὐχομαι καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα· ἐνῷ δὲ αἱ προεκτεθεῖσαι ἰδέαι μου ἔχουσι πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις, κινδυνεύουσι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς καθαρῶς θεωρητικαὶ καὶ ἀπραγματοποίητοι διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλ' εὐγενὲς ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀπόπειρα, καὶ ἂν δὲν ζήσωμεν ἡμεῖς ἵνα ἴδωμεν τοῦ ἔργου ἡμῶν τοὺς καρπούς, θέλομεν ὅμως ἰδεῖ τὴν ἀνθῆσιν, γλυκεῖα δ' ἐστὶ δι' ἡμᾶς παρηγορία, ὦ φίλε, ἂν ὀλίγα ἐκ ταύτης ἀνθῆ ρίψωσιν ἐπὶ τῶν τάφων ἡμῶν καὶ εὐλογήσωσιν ποτε τὸ ὄνομα ἡμῶν, ὅτι ἐγὼ μὲν ὑπέδειξα τὸ καλόν, ὑμεῖς δ' ἠσθάνθητε αὐτὸ καὶ ἤρξασθε ἐξάγοντες αὐτὸ ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς θεωρίας ὅπως τὸ καταστήσητε πρᾶξιν. Ἐνθυμήθητε ὡσαύτως, ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ἐστὶ νέος, καὶ ὅτι πρέπει νὰ παρασκευάσωμεν αὐτῷ διὰ τοὺς τῆς ἀνδρικής αὐταῦ ἡλικίας χρόνους τοιούτους πολίτας, δι' ὧν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν εὐχὴν του νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα πρότυπον βασιλείου ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἀφοῦ δὲ τὸν κλῆρον καταστήσητε ἀξίον τῆς ἀποστολῆς του, καὶ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ γυναικεῖου φύλου μορφώσητε πρὸς τὸν σκο-

πὸν τῆς πολιτείας, στρέψατε τὴν προσοχὴν σας πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀρρένων, ἧτις οὐ μικρὰς χρήζει βελτιώσεως. Ἴδου δὲ τίνες καὶ αἱ περὶ αὐτῆς σκέψεις μου.

Τρεῖς εἰσὶν οἱ βαθμοὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τὸ ἀρρὲν φύλον, α) ἡ δημοτικὴ, β) ἡ μέση καὶ γ) ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις. Καὶ ἡ μὲν δημοτικὴ ἀναγκαῖα εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως, ἡ δὲ μέση εἰς τινάς, ἡ δὲ ἀνωτέρα εἰς ὀλίγους. Ἡ πρώτη δέον νὰ ᾖ ὑποχρεωτικὴ καὶ προσιτὴ δι' ὅλους, ἡ δὲ δευτέρα εἰς ἐκείνους οἵτινες ἐπιτήδευμά τι, τῶν ἐλευθερίων λεγομένων, σκοποῦσι νὰ μετέλθωσιν, ἡ δὲ ἀνωτέρα νὰ κατασταθῇ τοσοῦτον δυσχερῆς, ὥστε οἱ εὐφύεστατοι καὶ καρτερικώτατοι πρὸς τοὺς πόνους, οὓς ἡ ἀληθινῆς σοφία ἀξιοῖ παρά τῶν μυστῶν τῆς, ν' ἀποδύωνται πρὸς αὐτήν.

Διέλθωμεν ἤδη ἕκαστον τῶν βαθμῶν τούτων ἰδίᾳ. Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοδιδασκάλου εἶναι τὸ σπουδαιότατον, ἀμα δὲ καὶ τὸ εὐγενέστατον τῶν δημοσίων λειτουργημάτων, διότι δι' αὐτοῦ μορφοῦται τὸ μέγα τῆς πολιτείας σῶμα, ὁ λαός, ὁ λαός ὅστις ἐστὶν ἡ βάσις τῆς εἰκονιζούσης τὴν πολιτείαν πυραμίδος. Ὁ λαός ἐστὶν ὁ ἐκλογεὺς, ὁ λαός ὁ στρατιώτης, ὁ λαός ὁ τὸν ἐθνικὸν παράγων πλοῦτον διὰ τῆς γεωργίας εἰς ἣν ἀσχολεῖται, διὰ τῆς βιομηχανίας εἰς ἣν ἐπιδίδεται, διὰ τῆς ἐμπορίας δι' ἣς πλουτίζεται αὐτός τε καὶ ἡ πατρίς, διὰ τῆς ναυτιλίας καθ' ἣν προκινδυνεύει ὁ λαός ἐστὶν ὁ φορολογούμενος, οὐ οὐ πάντες οἱ δημόσιοι λειτουργοὶ διατρέφονται, ὅπως πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν ἐν ἀδείᾳ ἀσχολῶνται. Καὶ ὅμως ὁ λαός ἐστὶν ἐκεῖνος περὶ οὗ οὐδεμία φροντίς καταβάλλεται, στερεῖται δὲ πάντων ἕως καὶ αὐταῦ τοῦ ἄρκτου τῆς ζωῆς, ἀηλονότι τῆς γνώσεως διὰ τὴν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, με ψυχὴν λογικὴν, ὅπως λατρεύῃ μὲν τὸν Θεὸν διὰ τῆς πίστεως, ἐκπληροῖ δὲ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους καθήκοντα διὰ τῆς γνώσεως αὐτῶν.

Ἡ δημοτικὴ λεγομένη ἐκπαίδευσις σκοπεῖ πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν λογικῶν τούτων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πῶς γίνεται; εἰς χεῖρας τίνων διαπιστεύεται;

Ἡ ἱστορία δικαίως μέμφεται τοὺς πλουσίους τῆς Ῥώμης, οἵτινες εἰς δούλους διεπιστύοντο τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων των· ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι μήπως εἰς κρείττονας ἀνατίθεται ἡ τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσις; Τίς ἐστὶν ὁ ἐν Ἑλλάδι δημοδιδάσκαλος; Οὐδὲν ἄλλο ἢ χωρικός τις τὸν ὑπρέτην ἐν Ἀθήναις μετελθὼν, ὀλίγα δὲ τινα γράμματα μαθὼν, ἀπὸ τῆς ὑ-

πηρετικῆς αὐτοῦ καταστάσεως βραχείας τι-
νας ὑποκλέψας στιγμᾶς, τὸν δ' ὀδηγὸν διδα-
χθεὶς, τίς οἶδέ πως ἐξετασθεὶς, διὰ τινων δὲ
μέσων τοῦ πτυχίου ἀξιωθείς, καὶ προστασία
Πληρεξουσίου τινὸς ἢ Βουλευτοῦ, συνήθως
τοῦ πρώην κυρίου του, εἰς δημοδιδάσκαλον
προχειρισθεὶς, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι καθ' ὅλον
τὸν μέλλοντα αὐτοῦ βίον θέλει ἐξυπηρετεῖ τοῦ
προστάτου του τὰ συμφέροντα.

Τοιοῦτος λοιπὸν ὁ δημοδιδάσκαλος πρὶν ἢ
διορισθῆ· διορισθεὶς δὲ μὴ γὰρ ἀπελευθεροῦ-
ται; Τοῦναντίον ἡ δευτέρα αὐτοῦ δουλεία καὶ
τῆς πρώτης οἰκτροτέρα ἐστίν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ
παντός, οἷον Ἐπαρχοῦ, Δημάρχου, δημοτικοῦ
συμβούλου, Βουλευτοῦ, Διευθυντοῦ τῶν δημο-
τικῶν σχολείων καὶ τόσων ἄλλων. Οὐδὲν ἀν-
δρικὸν αὐτῷ ἐπιτρέπεται φρόνημα, ὁ δὲ δύ-
στηνος μετανοεῖ ὅτι ἀφῆκε τὴν ὕννιν ὅπως ζῆ
λαγῶσθαι βίον ἀβίωτον.

Τίνας λοιπὸν ἀρετὰς δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ
εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ συνήθως πάσης ἀ-
ρετῆς ἄμοιρος διδάσκαλος οὗτος; Ἀνάγκη
λοιπὸν ἡ δημοτικὴ παιδεία νὰ τροπολογηθῆ
καθ' ὑποκείμενον.

Ἄλλ' οὐ μόνον καθ' ὑποκείμενον, ἀλλὰ καὶ
κατ' ἀντικείμενον, διότι οἷα τὴν σήμερον γίνε-
ται δὲν ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἡδ' ἀπόδει-
ξις ὅτι ἐνῶ ἀπὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν
συνέστησαν τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ὑπὲρ τὰ
τέσσαρα πέμπτα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ 95|100
τῶν γυναικῶν δὲν γνωρίζουσιν οὔτε τὸ ἀνα-
γινώσκειν, οὔτε τὸ γράφειν, οὔτε τὸ ἀριθμεῖν·
εἰς αὐτὰ δὲ τῶν Ἀθηνῶν τὰ πρόθυρα, εἰς τὴν
Ἐλευσίνα, τὴν Σαλαμίνα, τὰς Ἀχαρνὰς, καὶ
μὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰς τινὰς ἰσως τῶν Ἀθη-
νῶν συνοικίας, ἐνθα λαλεῖται ἡ Ἀλβανικὴ
γλῶσσα, ἀγνοεῖται ὅλως ἡ Ἑλληνικὴ.

Ἀνάγκη λοιπὸν, φίλε, ριζικὴ τροποποίησις
νὰ γίνῃ ὡς πρὸς τὸ προσωπικὸν τῶν δημοδι-
δασκάλων, ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς διδασκα-
λίας καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων.

Κατηργήθη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως
τὸ Διδασκαλεῖον, διότι ἡ Συνέλευσις ἐκείνη ὅ-
που ἐβλεπέ τι καλὸν ἢ κακόν, ὅπερ ἤθελε νὰ
καταβάλλῃ, δὲν εὗρισκεν ἄλλον τρόπον πρὸς
ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς εἰμὴ τὴν καταστρο-
φὴν ἐν ἄλλοις λόγοις, ὅπου κατὰ τὴν κρίσιν
τῆς εὗρισκε νόσον, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ διὰ τίνων
μέσων ἠδύνατο νὰ τὴν θεραπεύσῃ, κατέφερε
τὸν πέλεκυν. Ἐννοεῖτε ὅτι ἡ θεραπευτικὴ αὕτη
μέθοδος ἦν τὰ μάλιστα ταχυεργῆς, πάντως
ὁμως δὲν ἦτο καὶ ἡ ἀρίστη. Τὸ Διδασκαλεῖον,
ὡς εἶχεν, ἐνόσει μεγάλως, εὐφρων ὁμως Κυ-
βέρνησις ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἀξιὸν

τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ του. Τὸ κατ' ἐμὲ πρέ-
πει ν' ἀνασυσταθῆ διοριζομένων ἐν αὐτῷ Κα-
θηγητῶν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ἐν ἡμῖν λο-
γίων, οἵτινες συννοοῦντες, ὅτι τοῦ Διδασκα-
λεῖου ὁ σκοπὸς εἶναι πολλῶ καὶ τοῦ Πανεπι-
στημίου ἱερώτερος καὶ ὑψηλότερος, θέλουσιν
ὡς ἀληθῆ ἱερωσύνην μετέλθει τὸ ἔργον τῆς
διδασκαλίας, διαπλάττοντες τὰς καρδίας καὶ
τὸν νοῦν τῶν δημοδιδασκάλων, καὶ τὸ φρόνη-
μα αὐτῶν τοσοῦτον πρὸς τὸ ἔργον ὑψοῦντες,
ὥστε νὰ καταστήσωσι αὐτοὺς ὑπερηφάνους διὰ
τὴν ἱεράν αὐτῶν λειτουργίαν. Θαυμάζει ὁ κό-
σμος ὅλος τὴν ἀνδρίαν τῶν στρατῶν τῆς
Γαλλίας, καὶ ὁμως ὁ Γάλλος νεοσύλληκτος
κατ' οὐδὲν τῶν ὑπὸ ἄλλας σημαίας στρατολο-
γουμένων διαφέρει· ἐπειδὴ ὁμως ἅμα τὴν
στολὴν τοῦ στρατιώτου περιβληθῆ ὑπὸ τοιοῦ-
τους προγυμνάζεται ἄρχοντας, οἵτινες εἰς τὴν
ψυχὴν αὐτοῦ ἐμφυσῶσιν, ὅτι ἡ τιμὴ τῆς Γαλ-
λίας ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτᾶται, καὶ μεγαλοφρονεῖ
οὗτος καὶ ἀμιλλᾶται ὅπως δειχθῆ ἀξίος τῶν
μεγάλων ἐλπίδων, ἃς ἐν αὐτῷ ἔχει ἡ πατρίς,
καὶ συνελόντι εἰπεῖν, γίνεται ἐν ὄλω ὁ μεγα-
λουργὸς ἐκεῖνος γαλλικὸς στρατὸς ἐκ τῶν
κατὰ μέρος φιλοτίμων στρατιωτῶν. Αὐτὸ
τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ καὶ διὰ τοὺς παρ' ἡμῖν
δημοδιδασκάλους, ὧν τὸ ἔργον δὲν θέλει εἶ-
σθαι τοῦ λοιποῦ οἷον μέχρι τοῦδε ταπεινόν,
ἀλλὰ μέγα, διότι οὐ μόνον τὴν μέλλουσαν
γενεάν πρέπει νὰ μορφώσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν
παροῦσαν νὰ βελτιώσωσιν. Ὁ δημοδιδάσκα-
λος καὶ διὰ τοῦ ἤθους καὶ διὰ τοῦ λόγου πρέ-
πει νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοὺς ἀνδρας ὅσον καὶ ἐπὶ
τοὺς παῖδας, δεόν νὰ ἦ ὁ χρησιμοδότης τοῦ
χωρίου, διδάσκων τοὺς ἐνεργοὺς πολίτας τὸ
μέγεθος ἐκάστης δημοσίας λειτουργίας καὶ
ιδίως τῆς τοῦ ἐκλογέως ψήφου. Πρέπει ὁ δι-
δάσκαλος οὗτος οὐ μόνον ἐν τῷ σχολείῳ νὰ
διδάσκῃ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ ἐν δρόμῳ, καὶ
ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀνδρας. Ἡ θέ-
σις του πρέπει νὰ ἦ μόνιμος, ὅπως γνωρίζων
ὅτι οὔτε μετάθεσιν ἔχει νὰ ζητήσῃ, οὔτε παῦ-
σιν νὰ φοβηθῆ, ν' ἀφοσιωθῆ ὅλος πρὸς τὸ ἔρ-
γον του καὶ ν' ἀγαπήσῃ αὐτὸ ἐξ ὅλης ψυχῆς
καὶ καρδίας. Καὶ θέλει πάντως συμβῆ τοῦτο,
ἂν μάλιστα, ὡς ἀνώτέρω εἶπον, ὁ δημοδιδά-
σκαλος νυμφευθῆ καὶ γίνῃ καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ
χωρίου του. Αἱ δύο αὗται λειτουργίαι, κατ' ἐ-
μὴν γνώμην, δεόν νὰ ὦσιν ἡνωμένα, καὶ διότι
ἀποτελεσματικωτέρα ἢ ἐνέργεια, καὶ διότι ἀ-
νετώτερος γίνεται ὁ βίος διὰ τῆς ἀυξήσεως
τῶν πόρων, καὶ διότι τέλος, ἐνῶ διὰ τὸ Κρά-
τος θέλει προέλθῃ μεγάλη οἰκονομία, θέλει
κατορθωθῆ καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν σχολείων.

ὡς δ' ἐν παντὶ χωρίῳ ὑπάρχει ἐκ κλησίας, ἐν παντὶ χωρίῳ θέλει ὑπάρχει καὶ σχολεῖον.

Προλαμβάνω δὲ ν' ἀναιρέσω ἐνστάσιν τινα, ἣν ἴσως οἱ ἀφ' ἑαυτῶν μὴ σκεπτόμενοι ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἐπικρατειῶν παραδειγματιζόμενοι δύνανται νὰ μοὶ κάμωσιν. Εἰσὶν οὗτοι ἐκεῖνοι οἵτινες ἀναγινώσκοντες ἐν ταῖς ἐφημερίαις τὰ συμβαίνοντα ἐκ τοῦ δυτικοῦ κλήρου ἐν Γαλλίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Βελγίῳ καὶ Ἰταλίᾳ κακὰ, φοβοῦνται μὴ ταῦτά συμβῶσι καὶ παρ' ἡμῖν. Λησμονοῦσιν ὅμως οὗτοι, ὅτι κυρία τοῦ κακοῦ αἰτία ἢ τῶν ἱερέων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀγαμία, ἐνῶ ἡμεῖς ἐθέμεθα ὡς ἀρχὴν ἀτρεπτον, ὅτι πάντες οἱ ἐγκόσμιοι ἱερεῖς δεόν νὰ ὦσιν ἐγγαμοί. Ἄλλως τε, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας ἡμῶν ἐνωσις τοῦ ἱερατικοῦ πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἀγλαοὶ καρποὶ δὲν μαρτυροῦσι τρανῶς ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν ;

Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις δεόν νὰ ᾖ γενικὴ καὶ διὰ τοῦτο ὑποχρεωτικὴ, νὰ οἰκονομῆται δωρεάν καὶ διὰ τοῦτο τοῖς πᾶσι νὰ καθίσταται προσιτὴ. Δεόν ὁ νόμος νὰ φέρῃ, ὅτι πάντες οἱ παῖδες, ἀρρενὲς τε καὶ θήλειαι, ἀπὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ δεκάτου τῆς ἡλικίας τῶν ἔτους νὰ φοιτῶσιν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὰ σχολεῖα, οἷος δὲ γονεὺς τὸν νόμον ἀθετεῖ, οὐ μόνον εἰς χρηματικὴν ποινὴν, καὶ ἐν ὑποτροπῇ εἰς φυλάκισιν νὰ καταδικάζηται, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ ἐκλογέως ψήφου νὰ στερῆται καὶ εἰς οὐδεμίαν δημοσίαν ἢ δημοτικὴν λειτουργίαν νὰ ᾖ δεκτός.

Ὁ δημοδιδάσκαλος νὰ προτρέπηται εἰς τὸ νὰ νυμφεύηται κόρην δυναμένην νὰ μετέλθῃ τῆς δημοδιδασκαλίας τὸ ἔργον, ὅπως οὕτω καὶ διπλοῦς ἢ ὁμισθός τοῦ διδασκαλικοῦ ἀνδρῶν γύνου, καὶ διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον οὐδαμοῦ ὑπάρχη ἀγαμος κόρη τὴν διδασκαλίαν μετερχομένη. Ἄν προτιμῶνται διὰ τὸ ἔργον οἱ πρὸς διδασκαλίαν συνεζευγμένοι, ἀφ' ἑαυτῶν θέλουσιν ἐνοῦσθαι εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ οὕτως αὐτὸ τὸ ζεῦγος ἔσται τὸ ὑπόδειγμα τῶν οἰκογενειακῶν ἀρετῶν, καὶ τὸ καλὸν τούτου παράδειγμα πάντως θέλει ἐπενεργήσῃ μεγάλως ἐπὶ τῶν ἠθῶν τῆς κοινωνίας.

Βεβαίως διὰ τοῦ νόμου δὲν δύναται ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὰ παιδία νὰ λαλῶσι τὴν ἄλβανικὴν διάλεκτον ἐν τοῖς ὑπὸ Ἄλβανῶν οἰκουμένοις χωρίοις, ἀλλ' ἐκεῖνο πάντως κατορθωτόν, τὸ ἐμπνεῦσαι εἰς τὰ παιδία ἀγάπην ἰδιάζουσαν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἢ δ' αὖξῆσις τῶν γνώσεων ἀπαιτούσα καὶ ὄργανον ἀνάλογον πρὸς ἔκφρασιν τῶν νέων ἰδεῶν, ἐξ ἀνάγκης καταστήσει τοιοῦτον ὄργανον τὴν Ἑλληνικὴν, ἄτε μὴ οὐσίας εἰς κατάστασιν τῆς

ἄλβανικῆς νὰ χορηγήσῃ τὰς λέξεις πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν νέων ἐννοιῶν.

Ὁ ἀραιὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀπ' ἀλλήλων μεγάλη ἀπόστασις τῶν συγκροτούντων τὸν δῆμον χωρίων, τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν δημοτικῶν πόρων πρὸς συντήρησιν πλειόνων σχολείων, πολλάκις δὲ καὶ ἑνὸς μόνου, ἢ ὀλιγωρία τῶν γονέων, οἵτινες προτιμῶσι νὰ μεταχειρίζωνται τ' ἀνήλικα τέκνα τῶν εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα, εἰσὶν ἀληθῶς τὰ κύρια αἰτία δι' ἃ ἡ ἐκπαίδευσις δὲν διεδόθη ὅσον ἔδει εἰς τὰς κατωτέρας στοιβάδας τοῦ ἔθνους· προσθετέον δὲ, ὅπερ ἐν γένει παρετήρησα, ὅτι τὰ ὑπὸ Ἄλβανῶν οἰκούμενα μέρη ὀλιγωτέραν πρὸς τὰ γράμματα ἔχουσι κλίσιν παρὰ τὰ ὑπὸ τῶν λαλούντων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ συμβαῖνον τοῦτο ἔχει τὴν αἰτίαν εἰς ἐθνολογικὸν λόγον, ἀνάγκη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ ἐθνολογικοῦ λόγου ὁδηγούμενοι ν' ἄρωμεν τὴν αἰτίαν τοῦ συμβαίνοντος. Ἀνάγκη ἄρα νὰ πολλαπλασιασθῶσι τὰ σχολεῖα ὅπως ἐκλείψῃ πᾶσα πρόφασις, καὶ θέλουσι πολλαπλασιασθῇ εὐχερέστατα δι' ὧν τρόπων ἀνωτέρω ὑπέδειξα (2).

(Ἐπιτελεῖται συνέχεια.)

(1) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Τὴν ἀποτυχίαν τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως ἀποδίδουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ περὶ αὐτῆς γράφοντες εἰς τὸ ἀκατάλληλον τοῦ νόμου. Δὲν λέγω ὅτι ὁ νόμος δὲν ἔχει ἐλλείψεις, πολὺ ἔμοις φοβῶμαι μὴ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀποτυχία πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν κακὴν ἐφαρμογὴν. Ὁ νόμος ἀπαιτεῖ νὰ ἐφορευῶνται διαρκῶς τὰ σχολεῖα ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἀπαιτεῖ νὰ ἐπιβλέπωσιν αὐτὰ αἱ διοικητικαὶ ἀρχαί· ἀπαιτεῖ δὲ καὶ νὰ περιέργεται ὁ διευθυντὴς τῶν Σχολείων ἅπαξ καὶ τοῦ ἔτους εἰς ἐπιθεώρησιν αὐτῶν. Διορίζονται αἱ ἐπιτροπαί ; καὶ ἂν διορίζωνται ἐκ τῶν οὐκ ἐκτελεσθέντων ; ἀλλὰ καὶ ἔτι πῶς συγκροτοῦνται ἐπιβλέπουσι τὰ σχολεῖα ; Νομάρχης ἢ ἐπαρχος, ἢ ἀντιπρόσωπος αὐτῶν ἐπάτησε ποτὲ εἰς Σχολεῖον ; Ὁ διευθυντὴς, δὲν ἐρωτῶμεν ἂν ἐξῆλθε τῆς πρωτεύουσας, ἐπισκέψῃ ποτὲ αὐτὰ τῆς πρωτεύουσας τὰ Σχολεῖα ; ὁμιλοῦμεν ἐν γνώσει καὶ ἐκ πείρας, διότι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξετελέσαμεν ἔργα ἐφόρου ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἐπιτυχία τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ἐπιφέρεται κυρίως εἰς τὸν νόμον, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐνδελεχῆ ἐπιτήρησιν τῶν σχολείων. Ἐπιθεωροῦνται, ἀδρῶς μισθούμενοι καὶ γινώσκοντες τί ἐστὶν ἐκπαίδευσις, ἀδιάκοπως περιέργονται καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀδιάκοπον ἐπιθεώρησιν ἀποδίδει καὶ ὁ Γκυζῶ ἐν τῇ τόμῳ ἐκείνῳ τῶν Ἀπομνημονευμάτων ὃν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν παιδείαν, τὴν τὴν ἐπιτυχίαν. Πλὴν τούτου μήπως οἱ διδάσκαλοι ἐν τῷ ἐκλήθησαν ἐκεῖ καὶ μένουσι ; μήπως ἀφιέρωσιν ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἴδιον καθῆκον καὶ μήπως ἀπέχων οἱ διδάσκαλοι οὗτοι τῆς χρηστοτηθίας, τῶν πολιτικῶν ὀργῶν ; Διὰ τὴν ἀνάμειξιν ταύτην χωλαίνουσι καὶ τὰ ἐνώτερα ἡμῶν ἐκπαιδευτήρια. Διδάσκαλε, εἶπομέν ποτε πρὸς καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου γράφοντα ἄβρητα θέματα εἰς τὰς πολιτικὰς ἐφημερίδας, καὶ πιστεύοντα ὅτι ἦτο βαθύς πολιτικός διότι ἦτο καὶ ἐγκρατὴς τοῦ γαργαρέω γαργαρώ, διδασκαλε, σκοπὸν δὲν ἔχεις νὰ εὐεργετήσῃς τὴν πατρίδα ; Ἄφοῦ λοιπὸν εὐεργετεῖς αὐτὴν οὕτως διδάσκων τε καὶ συγγραφῶν, ἀρκεῖ τοῦτο καὶ